

Ochrana přírody a krajiny v ČR

- historie ochrany přírody a krajiny
- kategorie chráněných území
- NP, CHKO
- maloplošná CHÚ
- NATURA
- mezinárodně významná území
  - mokřady
  - biosférické rezervace UNESCO

Historie ochrany přírody v ČR

3 fáze/etapy:

- majitelé chrání vlastní majetek před narušením (zejména lesy)
- šlechta kupuje nebo vyhlašuje pozoruhodná místa ⇒ chrání je jako ukázky zachovalé přírody
- ochrana státem ⇒ legislativní omezení (vládní usnesení – např. Tatranský NP (vládní usnesení z roku 1938) – 1. v tehdejší Československu, následně zákonem SNR v roce 1948 s platností od 1. 1. 1949

První etapa

- Přemysl Otakar II (1233 – 1278)
  - zákazy těžby dřeva holosečí
- Karel IV. (1316 – 1378)
  - zákoník Majestas Carolina (1355)
  - ocenění významu lesů

Druhá etapa - šlechta

- 15. – 18. století
  - iniciátor ochrany lesů
  - šlechta
- 18. století
  - Marie Terezie
  - lesní zákony

První rezervace

- Jiří Bouquoy
  - zakládá v roce 1838 první rezervace:
    - Hojná Voda
    - Žofínský prales

-
- prales **Hojná Voda** - NPP (9,1 ha, 1838)
    - jedlobukový prales

  - **Žofínský prales** - NPR (97,7 ha)
    - zřízen 23. 8.1838
    - původní výměra 58,8 ha
    - rozšířeno na 97,7 ha + 150 ha ochranné pásmo
    - v roce 1991 oplocen

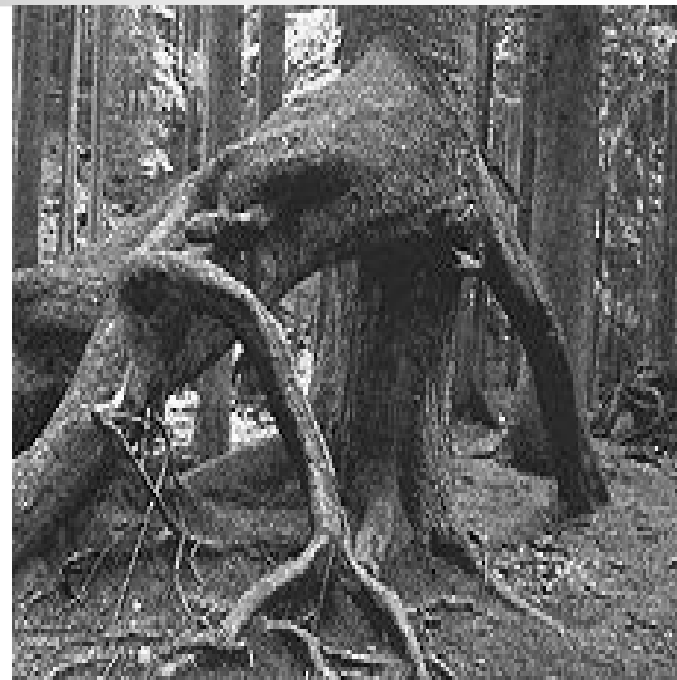
Šumava

- 1858 Jan Adolf Schwarzenberk zakládá rezervaci prales na Boubíně
⇒ Boubínský prales

Boubínský prales

- Boubínská hornatina
Boubín (1 362 m n. m.)
- Prales: 920 - 1 100 m n. m.
- původní hercynský les
(smrky, jedle a buky)
- CHÚ od roku 1858 na ploše
47 ha + ochranný pás 183 ha +
pásma 440 ha omezené těžby
- stromy na chůdových kořenech
- 1836 - vybudována plavební
nádrž

-
- 1880 – Černická obora
  - 1884 - Buky u Vysokého Chvojna
  - 1895 – Panská skála

Vrkoč

Peklo

1895 – rezoluce německých lesníků za znovuzalesnění
ploch zničených dolováním v severních Čechách

1903 – rezervace Šerák (Jeseníky)

1904 rezervace Labská stěna– iniciativa hraběte Harracha
(1. rezervace v Krkonoších)

-
- 1904 – založen Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku
    - poprvé řešena otázky provedení soupisu přírodních památek
    - rezervace zakládají Lichtensteinové a Schwarzenberkové (např. Černé a Čertovo jezero na Šumavě)
  - 1927 – první naučná stezka
na Dlouhém vrchu u Žitenic v Českém Středoohoří

Třetí etapa - stát

1956 zákon o státní ochraně přírody č. 10/1956 Sb.
(kategorie CHPV, SPR,...)

1992 zákon o ochraně přírody a krajiny
č. 114/ 1992 Sb.

2004 novela č. 218/2004 Sb.
novelizovaná podoba zákona č. 114/1992 Sb.
(podepsána prezidentem 15. 4. 2004)

- účelem zákona je za účasti příslušných krajů, obcí, vlastníků a správců pozemků přispět k udržení a obnově přírodní rovnováhy v krajině, k ochraně rozmanitostí forem života, přírodních hodnot a krás, k šetrnému hospodaření s přírodními zdroji a vytvořit v souladu s právem Evropských společenství v ČR soustavu **Natura 2000**
- nutné je zohlednit hospodářské, sociální a kulturní potřeby obyvatel a regionální a místní poměry

Vymezení pojmů

- **územní systém ekologické stability krajiny** = vzájemně propojený soubor přirozených i pozměněných, avšak **přírodě blízkých ekosystémů**, které udržují přírodní rovnováhu
rozlišuje se: místní
regionální
nadregionální SES
- **významný krajinný prvek** jako ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability
- **Zvláště chráněná území**

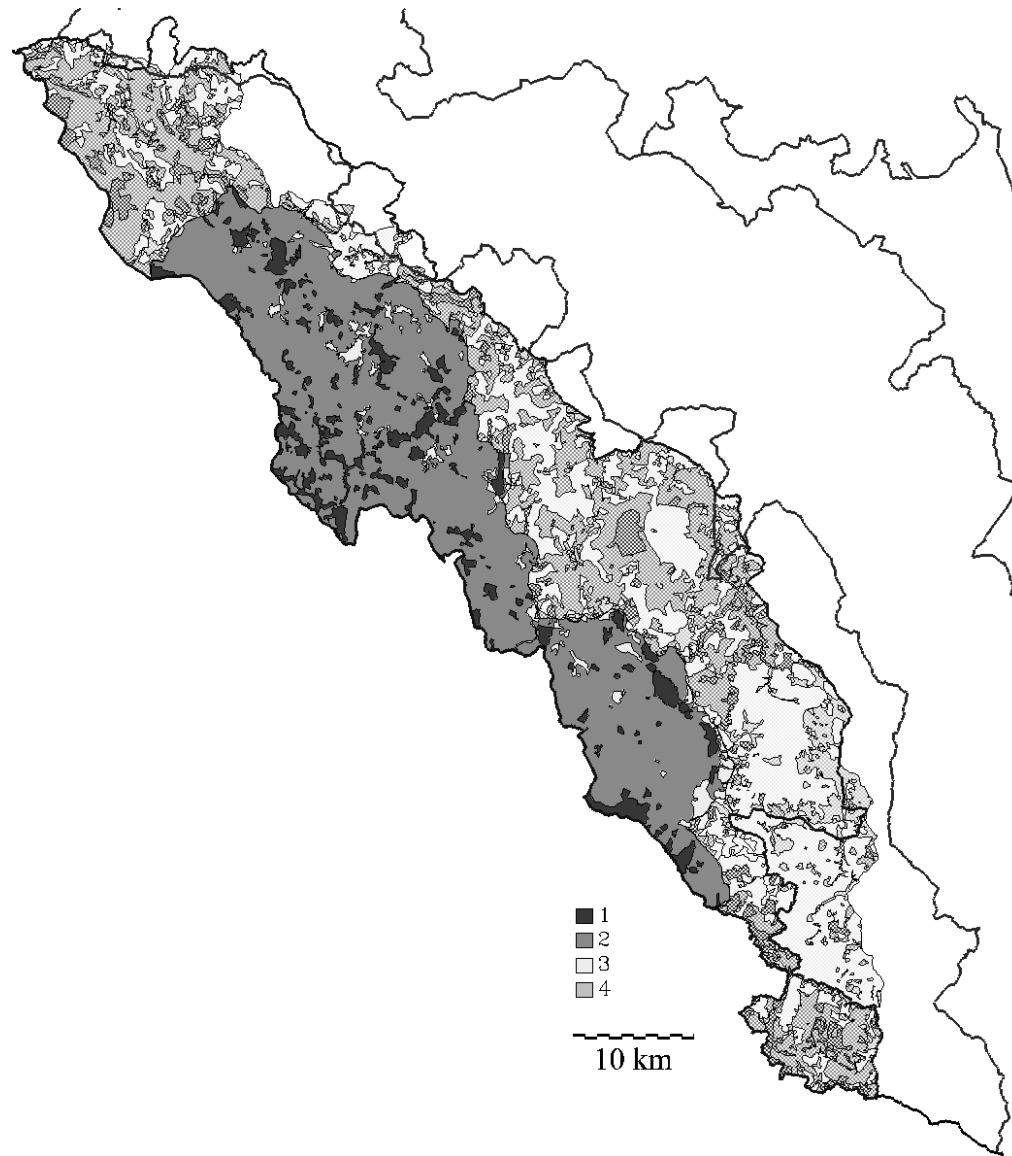
Kategorie zvláště chráněných území

- národní parky
- chráněné krajinné oblasti
- národní přírodní rezervace
- přírodní rezervace
- národní přírodní památky
- přírodní památky

Zonace CHKO a NP

různý stupeň ochrany

1. **zóna přírodní jádrová**
2. **zóna polopřirozená
ochranná**
3. **zóna kulturně-
krajinná**
4. **zóna okrajová sídelní**

Národní parky

- Rozsáhlá území, jedinečná v národním či mezinárodním měřítku, jejichž značnou část zaujímají přirozené nebo lidskou činností málo ovlivněné ekosystémy, v nichž rostliny, živočichové a neživá příroda mají mimořádný vědecký a výchovný význam, lze vyhlásit za národní parky.
- NP - poslání a bližší ochranné podmínky se **vyhlašují zákonem**

1963 – **KRNAP**

– dnešní podoba dána nařízením vlády z roku 1991
+ od roku 1992 – biosférická rezervace

NP 36 334 ha (z toho 1. zóna NP: 4 508 ha, 12%) + OP 18 278 ha

1991 – **NP Podyjí** 6 275 ha (1. zóna 35 %) + OP 2 200 ha
(od 1978 CHKO)

1991 – **NP Šumava** 68 584 ha (1. zóna 13 %) – OP není*

2000 – **NP České Švýcarsko** 7 926 ha (od 1972 CHKO)

NP Šumava

■ **Národní park**

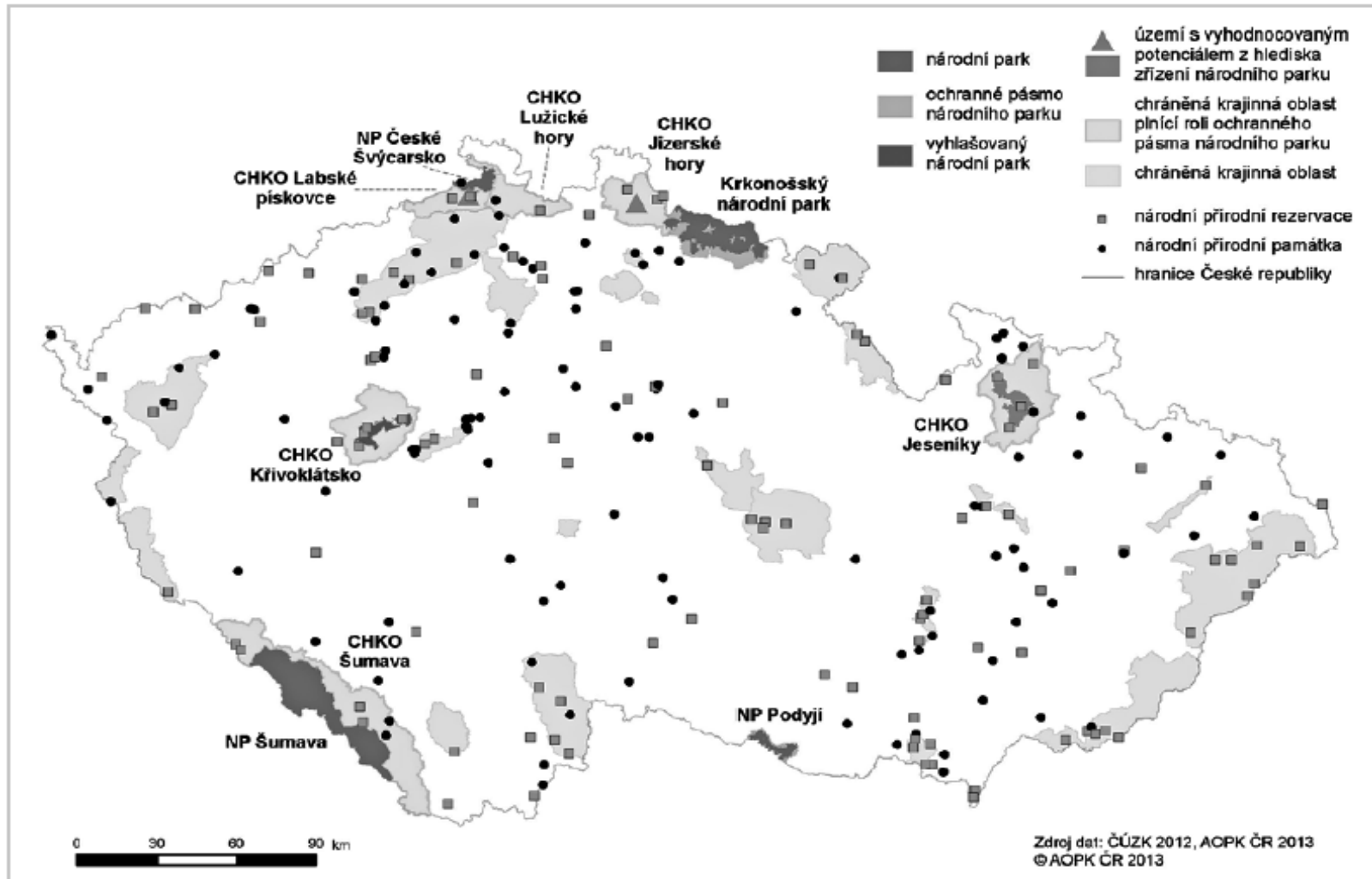
- zřízen nařízením vlády ČR ze dne 20.3.1991 na ploše 690 km²
- 3 zóny + klidová území

■ **Chráněná krajinná oblast**

- zřízena 27.12.1963 a svou rozlohou byla největší v ČR
- po vyhlášení NP je výměra CHKO 982 km²
- sídlo NP a CHKO je ve Vimperku + regionální pracoviště

■ **Biosférická rezervace UNESCO**

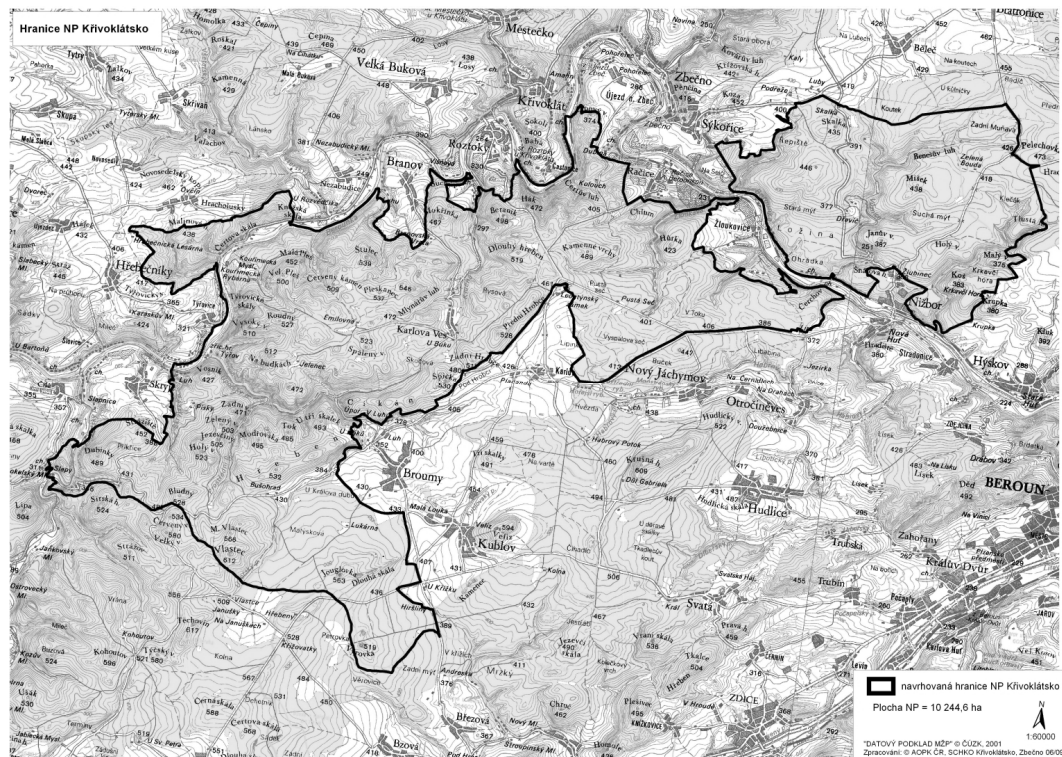
- vyhlášena v roce 1990 (Bavorský les již v roce 1981)
- spolu s Bavorským lesem zahrnuje tzv. zelený ostrov

Mapa 1 Soustava národních parků v ČR – současnost a návrhy jejího doplnění

Vyhlašovaný NP Křivoklátsko

- měl by vzniknout na 1/6 CHKO Křivoklátsko
- Rozloha: 10 193 ha (z toho 1. zóna 30 %) – OP není*
- MŽP argumentuje: lepší ochrana unikátních lesů, fauny a flóry, přísněji se bude regulovat zvěř

Historie vyhlášení NP Křivoklátsko:

- **90. léta 20. století** - první myšlenka, že je třeba unikátní lesy na Křivoklátsku chránit v rámci pravidel národního parku
- **2008** – iniciativa vlády - studie, 1. návrh zákona (podpora na úrovni Středočeského kraje)
- **2010** - ukončen legislativní proces, během kterého obce posílaly připomínky, návrh připraven do meziresortního řízení (2 roky neprobíhalo)
- **2013** - ministr ŽP – poslal návrh zákona do meziresortního řízení (podpora ministerstva zemědělství, proti hejtman Středočeského kraje)
- červenec 2013 - návrh měl ministr ŽP předložit vládě, ale ta podala demisi

CHKO

rozsáhlá území (která lze vyhlásit za CHKO :

- s harmonicky utvářenou krajinou,
  - charakteristicky vyvinutým reliéfem,
  - významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů,
  - s hojným zastoupením dřevin,
  - popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení
-
- **25 CHKO (k 1. 12. 2014)**
  - Celková rozloha: 11 007 km² (13,96 % rozlohy ČR)
  - Poslední změny: rozšíření CHKO Český ráj
vyhlášení CHKO Český les
CHKO Kokořínsko-Máchův kraj

CHKO Český ráj

Nejstarší CHKO v ČR

1955 - rozloha 92 km²

2002 - 181,523 km² po rozšíření

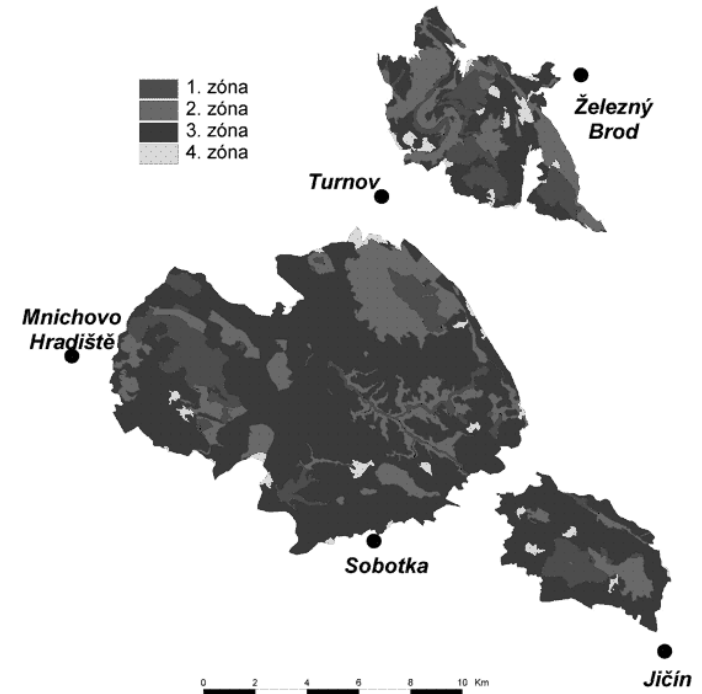
Nově součástí:

Prachovské skály

Malá skála

Kozákov

Odstupňovaná ochrana přírody
(zonace) v CHKO Český ráj

CHKO Český les

- Nařízení vlády 70/2005 Sb.

(ze dne 12. 1. 2005, s účinností od **1. 8. 2005**)

Plocha: 473 km²

lesní porosty:

85 % rozlohy CHKO

22 zvláště CHÚ

zonace:

4 zóny

I. (4%) II. (15%) III. (80%) IV. 1%

CHKO Kokořínsko – Máchův kraj

- CHKO Kokořínsko – Máchův kraj
- nejnověji vyhlášené velkoplošné chráněné území
- vyhlášena nařízením vlády ze dne **9. dubna 2014 s účinností od 1. září 2014**
- skládá se: 2 nespojitě územní celky:
- část Kokořínsko (274 km², původní část, tak jak byla vyhlášena v roce 1976, s rozšířením u Dolanského rybníka)
- část Máchův kraj (136 km², zcela nově vymezené dosud nechráněné území Dokeska)

Národní přírodní rezervace

- menší území mimořádných přírodních hodnot, kde jsou na přirozený reliéf s typickou geologickou stavbou vázány ekosystémy významné a jedinečné v národním či mezinárodním měřítku
- využívání NPR je možné jen v případě, že se jím uchová či zlepší dosavadní stav přírodního prostředí

Příklady:

NPR Praděd (2031,4 ha) – v CHKO Jeseníky

NPR Kněžhyně – Čertův mlýn – v CHKO Beskydy

Přírodní rezervace

- menší území soustředěných přírodních hodnot se zastoupením ekosystémů typických a významných pro příslušnou geografickou oblast

Příklady:

PR Polanský les (59,1 ha) – v CHKO Poodří

PR Rezavka (83,7) – niva Odry s pestrou mozaikou biotopů (k.ú. Svinov)

PR Trávný (154,8 ha) – v CHKO Beskydy

Národní přírodní památka

- přírodní útvar menší rozlohy, zejména geologický či geomorfologický útvar, naleziště nerostů nebo vzácných či ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů
- s národním nebo mezinárodním ekologickým, vědeckým či estetickým významem
- i takový, který formoval svou činností člověk

Příklady:

NPP Barrandovské skály – mezinárodní stratotyp
(geologický profil od spodního siluru po devon)

NPP Rešovské vodopády

Přírodní památka

- přírodní útvar menší rozlohy, zejména geologický či geomorfologický útvar, naleziště vzácných nerostů nebo ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů
- s regionálním ekologickým, vědeckým či estetickým významem

Příklady:

PP Kunčický bludný balvan – největší bludný balvan v ČR (17,5 t) v Kunčicích n.Ostravicí

PP Věřňovice (4,6 ha) – říční terasa se smíšeným porostem a bohatým bylinným patrem

Plán péče o zvláště chráněné území

- odborný a koncepční dokument ochrany přírody
- na základě údajů o dosavadním vývoji a současném stavu ZCHÚ navrhuje opatření na zachování nebo zlepšení stavu předmětu ochrany ve ZCHÚ a na zabezpečení ZCHÚ před nepříznivými vlivy okolí v jeho ochranném pásmu
- slouží jako podklad pro jiné druhy plánovacích dokumentů

Památné stromy

- mimořádně významné stromy, jejich skupiny a stromořadí lze vyhlásit rozhodnutím orgánu ochrany přírody za památné stromy
- památné stromy jsou evidovány v ústředním seznamu
- na označení památných stromů se užívá malého státního znaku České republiky
- Kategorie je vymezena zákonem č.114/1992 Sb.
- www.mapovani-prirody.cz (mapování památných stromů v Olomouckém kraji)

Zvláště chráněné rostliny a živočichové

- Druhy rostlin a živočichů, které jsou ohrožené nebo vzácné, vědecky či kulturně velmi významné, lze vyhlásit za zvláště chráněné.
- zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů se podle stupně jejich ohrožení člení na
  - a) kriticky ohrožené
  - b) silně ohrožené
  - c) ohrožené

NATURA 2000

- sjednocení národní OP s právními předpisy EU
- hlavním úkolem (vyplývajícím ze směrnic EU):
  - vytvořit soustavu chráněných území -
Natura 2000
- NATURA 2000 = soustava lokalit chránících nejvíce ohrožené druhy rostlin, živočichů a přírodní stanoviště

... a přírodních stanovišť a přírodních památek

Evropsky významné lokality

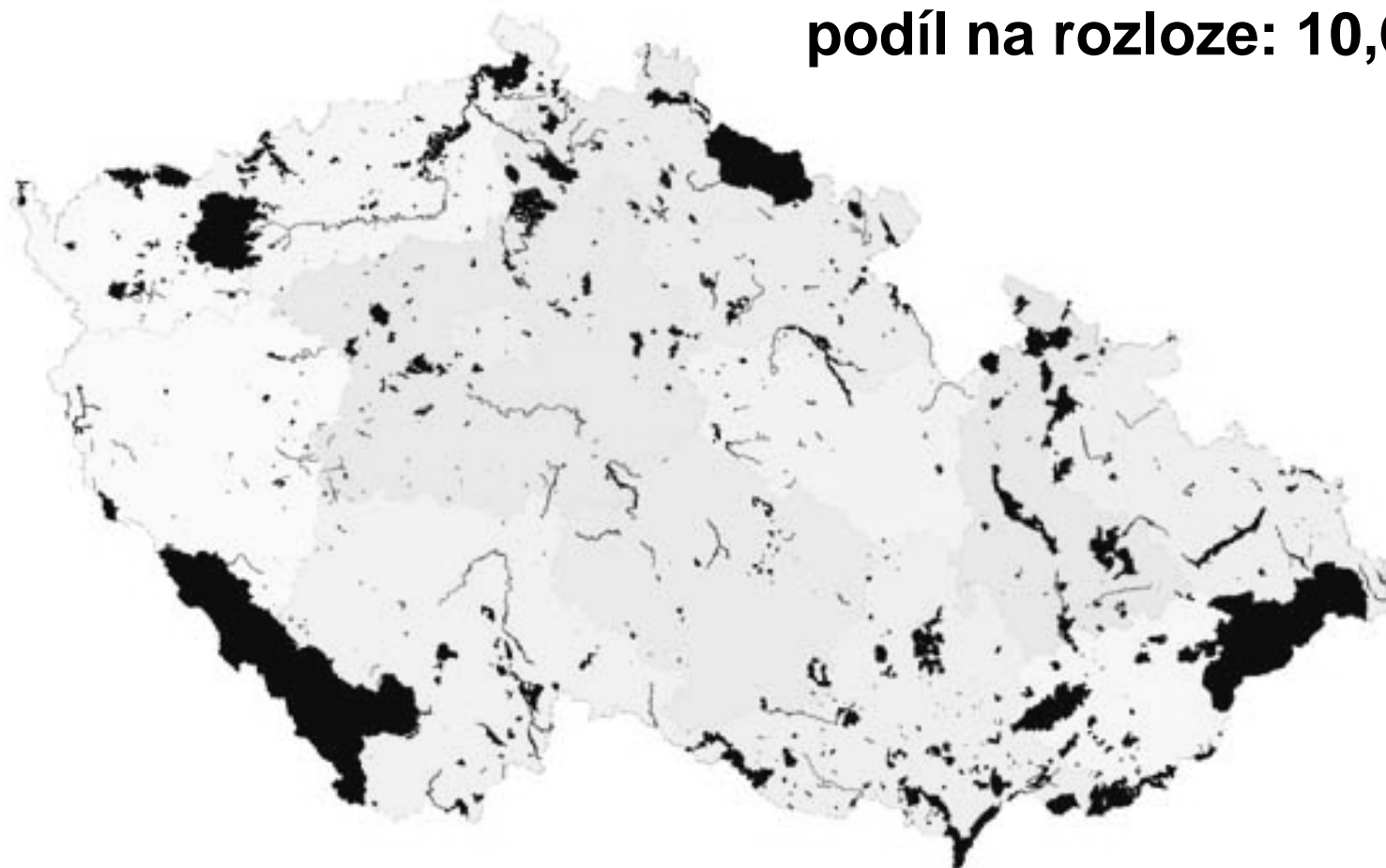
- vyhlášené podle směrnice EU „O ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin“
- v 15 „starých“ členských státech EU jich je 15 557
- vymezení vychází z mapování biotopů (podklad pro vymezení)
- výsledků mapování lze využít při registraci významných krajinných prvků
  - není v ČR dokončena
  - v roce 2002 (v době zániku okresních úřadů) jich bylo registrováno (VKP) 2382 a v návrhu bylo 4 754

Evropsky významné lokality

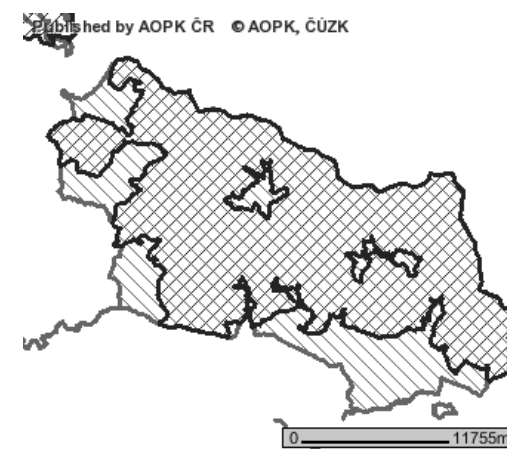
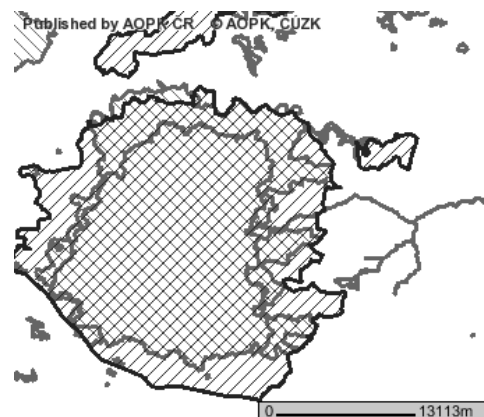
1 075 lokalit

podíl na rozloze: 10,6 %

Evropsky významné lokality – největší

- Šumava
171 984,0 ha
- Beskydy
120 387,0 ha
- Krkonoše
54 979,6 ha
- Doupovské hory
14 172,7 ha

Ptačí oblasti

- Vyhlášené podle směrnice „O ochraně volně žijících ptáků“
  - v 15 „starých“ členských státech EU jich je 3 200
  - Některé země (např. Nizozemí, Dánsko) zařadily do sítě NATURA více než 1/5 rozlohy státu

Nizozemí (24,1 %)

Dánsko (22,3 %)

Rakousko (14,7 %)

nově přistoupené země: Slovensko (28 %)

Maďarsko (15 %)

Slovinsko (24 %)

Ptačí rezervace v ČR

- v ČR 41 lokalit (706 tis. ha)
- podíl na rozloze 8,9 %
- Podklady - shromažďovány od roku 2000
- AOPAK ČR + Česká společnost ornitologická
- údaje o početnosti a rozšíření druhů (podle směrnice o ochraně volně žijících ptáků a stěhovavých druhů)

Největší ptačí rezervace.

■ Šumava	97 501 ha
■ Doupovské hory	63 116 ha
■ Jeseníky	52 228 ha
■ Třeboňsko	47 386 ha
■ Beskydy	41 907 ha

Biosférické rezervace UNESCO

- vyhlášovány OSN pro vzdělání a vědu v rámci programu Člověk a biosféra (MAB – Man and the Biosphere)
- **1974** - základní směrnice týkající se biosférických rezervací
- ochrana genofondu, vědecký výzkum sledující využívání a zneužívání přírodních zdrojů, výměna informací v mezinárodním měřítku a výchova odborníků i veřejnosti pro cíle ochrany přírody
- světová síť BR - zahrnuje všechny základní biomy Země + postižení různorodosti jejich zatížení
- jako biosférické rezervace mohou být vyhlášena pouze území chráněná národní legislativou (zákonem)

-
- V ČR je v současné době 6 biosférických rezervací
  - **Krkonoše (1992)**
  - **Šumava (1990)**
  - **Křivoklátsko (1977)**
  - **Třeboňsko (1977)**
  - **Pálava (1988) → Dolní Morava (2003)**
  - **Bílé Karpaty (1996)**

území každé BR se dělí do 3 zón

- jádrové
(čistě přírodní území - u nás zóny NP I a II)
  - nárazníkové (zóna NP III)
  - přechodové (ochranné pásmo NP)
- - ochrana území formou BR neomezuje činnost člověka žádnými dalšími předpisy, opírá se jen o národní legislativu

Stručná charakteristika biosférických rezervací České republiky

Název biosférické rezervace	Šumava	Třeboň	Křivoklátsko	Krkonoše	Dolní Morava	Bílé Karpaty
Rok schválení	1990	1977	1977	1992	2003	1996
Plocha (km ²)	1671	700	628	548	354	715
Krajinný systém	středohory modelované kar. ledovci	odvodněná pánev s jezerními sedimenty	pahorkatina po obvodu říčního údolí	vysokohoří <i>en miniature</i>	vápencová pahorkatina, na okraji Pannonie, komponovaná kulturní krajina	středohory, západní okraj karpatského systému
Převládající biomy	jehlič. tajga, bučiny, druhotné luční bezlesí	jedl. doubravy, bory, mokřady, písčiny	smíšené lesy, břehové porosty	smrčiny, kosodřevina, druhotné louky	teplomilné smíšené lesy, svahové stepi, lužní lesy	bučiny, druhotné louky
Rarity jádrové zóny	vrchoviště, led.kary, led.jezera	rákosiny, rašeliniště, avifauna	vrcholové pleše, skalní útvary	arkto-alpínská tundra, kary	teplomilně laděná flora i fauna, slanomilná vegetace, avifauna	flora a fauna orchideových luk
Stressory, disturbance	nepůvodní proveniencce, monokultury, kůrovec, vítr, okus zvěře	odvodňování, eutrofizace, monokultury	monokultury, okus zvěře, chatařství	znečištění vzduchu, nezvládnutá turistika	invaze cizích druhů, eutrofizace, technické stavby	opuštěné nesekané, louky, eroze na svazích
Priority ochrany a hospodaření	přeměna monokultur, management bezlesí	rovnováha zemědělství, sylvikultura, rybářství	přeměna monokultur, přiměřené stavy zvěře	přeměna monokultur	ochrana původního reliéfu, ochrana komponované krajiny, udržitelné zemědělství a lesnictví	kosení orchideových luk, ochrana lok. kultury
Přeshraniční návaznost	Německo: NP Bavorský les; Rakousko: Mühlviertel	Rakousko: rybníční oblast Waldviertel	vnitrozemská biosférická rezervace	Polsko: Krkonoski Park Narodowy	Rakousko: váp. kopce, Galgenberg Západní Slovensko	Slovensko: Biele Karpaty - bilaterální rezervace

Mezinárodní závazky ČR

- Úmluva o biologické rozmanitosti (**CBD**)
- Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (**CITES**)
- Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů (**EUROBATS**)
- Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť (**Bernská úmluva**)
- Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (**Bonnská úmluva**)
- Úmluva OSN o boji proti desertifikaci v zemích postižených velkým suchem nebo desertifikací, zvláště v Africe
- Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva (**Ramsarská úmluva**)

Mezinárodně významné mokřady (Ramsarská úmluva)

- 14 lokalit z ČR, rozloha:
- 3 rozdílné soubory vzhledem k převažujícímu charakteru mokřadu:
  - rašeliniště
  - rybníční soustavy
  - mokřady vázané na nivní polohy podél říčních toků

Obr.: Mokřady mezinárodního významu – lokality evidované v rámci Ramsarské úmluvy k 31. 12. 2012

- Ramsarská lokalita
Ramsar Site
- hranice kraje
region border
- hranice ČR
Czech Republic

Zdroj: AOPK ČR

Zdroj: AOPK ČR
Source: AOPK CR

Tabulka 1 Mokřady mezinárodní významu v České republice

Název	Rok vyhlášení	Rozloha (km²)
Horní Jizera	2012	23
Krkonošská rašeliniště	1993	2
Krušnohorská rašeliniště	2006	112
Lednické rybníky	1990	7
Litovelské Pomoraví	1993	62
Mokřady Dolního Podyjí	1993	115
Mokřady Liběchovky a Pšovky	1998	4
Novozámecký a Břehyňský rybník	1990	9
Podzemní Punkva	2004	16
Poodří	1993	44
Pramenné vývěry a rašeliniště Slavkovského lesa	2012	32
Šumavská rašeliniště	1990	102
Třeboňská rašeliniště	1993	11
Třeboňské rybníky	1990	96
